

Capital Social Crimes in Zoroastrian Religious Texts

Hossein Heidari¹ | Fatemeh Akbari²

1. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Religions and Philosophy, Faculty of Literature and Foreign Languages, University of Kashan, Kashan, Iran. Email: heydari@kashanu.ac.ir
2. MA, Department of Religions and Philosophy, Faculty of Literature and Foreign Languages, University of Kashan, Kashan, Iran. Email: fateme94196@gmail.com

Abstract

Throughout history and across the geographical expanse of human habitation, penal codes and criminal statutes have consistently embodied the written and unwritten social contracts structuring society. According to these codes, peoples have voluntarily or by necessity relinquished a portion of their freedoms in order to attain ideals such as security, justice, the harmonization of conflicts, interests, and beliefs, and social welfare. The institution of laws and unwritten statutes likewise existed among the ancient Iranians, and the surviving texts attest to the Iranians' pioneering commitment to *dād* (law) and legal order.

This article examines the principal Zoroastrian legal sources—the Avesta, Pahlavi texts, and the Rivāyāt of Dārāb Hormazdyār—spanning approximately 2,500 years (800 BCE to 1700 CE), employing a comparative method to report and compare the punishments for specific social crimes and sins such as homicide, adultery, sodomy, apostasy, sorcery, natural medical treatment by physicians, abortion, and others, which in Zoroastrian law were deemed *margarzān* (deserving of death in this world) and subject to eternal torment in the hereafter. Beyond these, there exist other capital offenses related to individuals' mistreatment of nature, which fall outside the scope of this article.

A survey of Mazdean sources reveals that the motive or purpose underlying these laws was the creation and preservation of the extended family, the consolidation of kinship, and the stability of the social order in pastoral and agricultural communities, as well as mythological beliefs. In the majority of these, signs of patrilineality and patriarchy are evident. Remarkably, over this 2,500-year span, no significant transformation occurred in these laws

Keywords: Vidēvdād, Pahlavi Texts, Zoroastrian Legal Texts, Capital Crimes (*Margarzān*), Capital Punishment.

Introduction

The Avesta is the most ancient scripture of the ancient Iranians, and the Pahlavi religious texts, beyond their significance as religious authorities for Zoroastrians, reflect the principles, laws, social relations, and political conditions governing the peoples of Greater Iran during the millennium preceding Islam. These texts reveal the intellectual foundations and the secret of the endurance of a long-lasting civilization, even though many of their principles may be incompatible with our present era.

Among the Zoroastrian religious texts, the Vidēvdād—meaning 'the law repelling the demons' (*dād-ī dēw-stīz*)—is distinct from other sections of the Avesta and has been considered representative of the rituals and legislation of the Western or Median Magi. The legal and jurisprudential discussions of the Vidēvdād can be found with minor modifications in Pahlavi books.

The Pahlavi religious texts, including works such as the Dēnkard, Bundahišn, Pahlavi Rivāyat, Ardā Wirāz Nāmag, Šāyist nē Šāyist, Mēnōg ī Xrad, and others, were composed after the codification of the Avesta and its translation into Pahlavi on various subjects. They

represent the beliefs and traditions of Zoroastrians during the Sasanian period, although their final redaction and composition occurred in the third and early fourth centuries AH (ninth–tenth centuries CE). Among the post-Islamic jurisprudential texts, the Rivāyāt of Dārāb Hormazdyār may be mentioned. This work is the most comprehensive collection of Persian rivāyāt concerning customs, rituals, religious beliefs, as well as historical, mythological, and legendary narratives, compiled by Dārāb Hormazdyār and his son and redacted in 1093 AH (Safavid period). Additionally, the Sad Dar Nasr is among the earliest Zoroastrian jurisprudential writings in New Persian, compiled from ancient Pahlavi texts such as Šāyist nē Šāyist before the ninth/fifteenth century.

In the Zoroastrian tradition, many sins relate to human mistreatment of nature, such as the sins of carrion-eating, burying the dead, cremation, carrying a corpse alone, casting a corpse into water, extinguishing the Ātaš Bahrām (the greatest sacred fire), harming or killing dogs—especially the water dog (beaver)—and so forth. This category of sins also carries severe consequences in both this world and the next. Another category comprises sins related to mistreatment of other human beings, including theft, killing the righteous, and failure to observe the rights of husbands, which entail harsh worldly and eschatological punishments. The reporting of this category of social sins in ancient texts and a comparative examination of the evolution of their punishments constitutes the subject of this article.

Research Findings

Through investigation of the aforementioned multiple sources, sins punishable by death may be classified into several categories:

First Category: Sins Disrupting Social Order and Cohesion

This category includes theft and highway robbery, killing Zoroastrian righteous persons, killing any follower of the Mazdean religion, and fleeing from battle against foreigners.

Second Category: Sins Related to the Status of Family and Kinship

This category includes the following cases: Women's refusal to marry—since not marrying was considered a sin for women, punishable by death, eternal torment at resurrection, or both. Thus, if a girl of her own will refuses to marry and rejects her suitors, and dies at the age of eighty, even if she has performed a thousand meritorious deeds, she shall remain in hell until the resurrection. Remarkably, in these texts, the disruption of next-of-kin marriage (xwēdōdah)—especially marriage between father and daughter, son and mother, and brother and sister—was considered of even greater importance.

Deceit in marriage and failure to observe the rights of husbands, fathers, mothers, and children are counted among the greatest sins. In Zoroastrianism, if a person departs from this world without offspring, he cannot cross the Činvat Bridge unless one of his relatives selects someone to serve as his child's substitute. Stūr (guardian) refers to a man or woman whose duty is to bear an heir for another man. Consequently, violation of guardianship is also listed among the great sins in Zoroastrian religious sources, and its non-observance results in execution. Prostitution, forcible seizure of others' wives, abortion, sexual relations with women during menstruation, and sodomy are likewise counted among the great sins.

Third Category: Sins Related to the Protection and Defense of Religion

Practicing sorcery and teaching witchcraft are among the sins deserving of execution. Apostasy—that is, departing from the religion to which a person belongs—and idol-worship are likewise among capital offenses. Furthermore, innovation (bid'a), heresy (zandīqī), negligence, forgetfulness, narrow-mindedness, and heterodoxy are unpardonable

for the clergy. Thus, a priest who does not know the methods of purifying the polluted and yet undertakes such work, thereby empowering the demon of corruption (Nasu), must be beheaded. Conversely, disobedience to religious authorities is listed in some religious texts among the sins meriting execution.

Conclusion

Despite all historical transformations over the extended span of the sources utilized (Avesta, Pahlavi texts, Sad Dar Nasr, etc.)—approximately 2,500 years—no significant change or mitigation occurred in the capital statutes, and a remarkable consistency in punishments has been preserved.

The consequence of committing crimes entails both worldly and otherworldly punishment. It may be said that a firm kinship network in tribal, pastoral, nomadic, and agricultural village life was a vital necessity for continued survival; indeed, dependence upon the extended family proved more effective in conflicts and the struggle for survival than reliance upon the nuclear family.

Moreover, the patrilineal and patriarchal family was also necessary given the subsistence conditions of ancient Zoroastrian Iranians. For this reason, begetting children, adopting children, and fosterage acquired greater value in Zoroastrian religion and tradition compared to other societies and traditions. In comparison, the most severe punishment was assigned to sins that directly or indirectly harmed the established social and political order. Heresy in ancient times likewise led primarily to the disruption of the social, political, and tribal order and the dissolution of social cohesion.

In the above statutes, a certain doctrine of exclusivism, chosenness, and inequality in rulings favoring Zoroastrians, fathers, husbands, and religious authorities is manifest.

Cite this article: Heidari, H., & Akbari, F. (2026). Capital Social Crimes in Zoroastrian Religious Texts. *Religions and Mysticism*, 58 (2), 333-354. (in Persian)

Publisher: University of Tehran Press.
Authors retain the copyright and full publishing rights.
DOI: <https://doi.org/10.22059/jrm.2025.397435.630626>

Article Type: Research Paper
Received: 11-Jul-2025
Received in revised form: 11-Sep-2025
Accepted: 22-Sep-2025
Published online: 13-Jan-2026

جرایم اجتماعی مرگ ارزان در متون دینی زرتشتی

حسین حیدری^۱ | فاطمه اکبری^۲

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه ادیان و فلسفه، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.
رایانامه: heydari@kashanu.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، گروه ادیان و فلسفه، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.
رایانامه: fateme94196@gmail.com

چکیده

در درازنای تاریخ و گستره جغرافیایی زیست بشر، قوانین و احکام کیفری همواره تجسم پیمانهای اجتماعی نوشته و نانوشته در ساختار جامعه بوده‌اند که برحسب آنها، مردمان بخشی از آزادی‌های خود را، خواسته یا به ناچار، وامی‌گذارند تا به آرمان‌هایی مانند: امنیت، عدالت، همسازی ستیزها و سودها و باورها، رفاه اجتماعی و نایل آیند. نهاد قانون‌ها و احکام‌نانوشته در میان ایرانیان باستان نیز وجود داشته و نوشته‌های برجای مانده هم پیشگامی ایرانیان را در پایبندی به «داد» و قانون می‌رساند. این مقاله با بررسی منابع اصلی حقوقی زرتشتیان (اوستا، متون پهلوی، روایات داراب هرمزدیار) که بازه زمانی حدود ۲۵۰۰ سال (۸۰۰ ق. م. تا ۱۷۰۰ م.) را دربر می‌گیرد، به روش تطبیقی به گزارش و تطبیق مجازات جرایم و گناهان خاص اجتماعی مانند قتل، زنا، لواط، ارتداد، جادوگری، درمانگری طبیعی پزشکان، سقط جنین و ... می‌پردازد که در قوانین زرتشتی مرگ ارزان (مستحق اعدام در این جهان) و عذاب همیشگی در آن جهان به شمار می‌آمده‌اند. البته بجز این‌ها، جرایم دیگر مرگ ارزان نیز وجود دارند که به بدرفتاری افراد با طبیعت ارتباط دارد و موضوع این مقاله نیست. مروری بر منابع مزدپرستان نشان می‌دهد انگیزه یا فرجام‌گذاردن قوانین یادشده، ایجاد و حفظ خانواده گسترده و تحکیم خویشاوندی و نیز پایداری نظام اجتماعی جوامع عشایری و کشاورزی و یا باورهای اساطیری بوده و در بیشینه این‌ها، نشانه‌های پدرتباری و پدرسالاری هویداست. شگفتا در این بازه ۲۵۰۰ ساله دگرگونی مهمی در این قوانین پدید نیامده‌است

کلیدواژه‌ها: وندیداد، متون پهلوی، متون حقوقی زرتشتی، جرایم مرگ ارزان، مجازات اعدام.

استناد: حیدری، حسین، و اکبری، فاطمه (۱۴۰۴). جرایم اجتماعی مرگ ارزان در متون دینی زرتشتی. ادیان و عرفان، ۵۸ (۲)، ۳۳۳-۳۵۴.

نوع مقاله: علمی-پژوهشی

دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۰

بازنگری: ۱۴۰۴/۰۶/۲۰

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۳۱

انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۲۳

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

حق چاپ و حقوق نشر برای نویسندگان محفوظ است.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jrm.2025.397435.630626>

مقدمه

اوستا، کهن‌ترین نامه ایرانیان باستان و متون دینی پهلوی، بازمانده باورها و آیین‌های دوران ساسانی، بجز اهمیت مرجعیت دینی برای زرتشتیان، برای دیگر ایرانیان نیز جایگاه بی بدیلی دارند، بویژه از این جهت که نشان دهنده اصول، قوانین، روابط و شرایط اجتماعی و سیاسی حاکم بر مردمان ایران گسترده و کهن است و بنیادهای فکری و ماندگاری تمدنی دیرپای را می‌نمایاند، هرچند که بسیاری از اصول آنها با دوران ما سازگار نباشند. البته درباره خاستگاه جغرافیایی و دوره تاریخی زندگی زرتشت، پژوهندگان همداستان نیستند. بنابر روایات سنتی، در حدود سال‌های ۶۶۰ تا ۵۸۳ پ. م. می‌زیسته است، ولی محققان بنابر قراین زبانشناسی و... زندگی وی را در فاصله ۱۵۰۰ تا ۸۰۰ پ. م. (اوستا، ۱۳۷۱، مقدمه دوستخواه، دوازده) یا ۱۲۰۰ تا ۱۰۰۰ پ. م تخمین زده‌اند. (آموزگار و تفضلی: ۱۳۷۵: ۲۲، نقل از مزداپور، ۱۳۸۲: ۱۵).

این مقاله در پی شناخت سخت‌ترین مجازات‌ها و چگونگی اجرای آنها در کهن‌ترین اسناد حقوقی برجای مانده در تاریخ ایران است و با تطبیق منابع اصلی در پی پاسخ به این پرسش است که آیا در میان مزداپرستان در این باورها و قوانین تحولاتی وجود داشته است و افزون بر آن، اهداف وضع این دسته احکام چه بوده است؟

در خصوص پیشینه پژوهش، درباره نظام حقوقی و فقهی زرتشتیان تا کنون پژوهش‌هایی ارزشمند به زبان پارسی منتشر شده است ولی با رویکرد تطبیقی متون کهن و متاخر و تطبیق کیفی‌های این جهانی و آن جهانی بزه‌های بزرگ اجتماعی اثری نیافته ایم.

۱. مراجع اصلی حقوق و فقه زرتشتی

اوستا: کهن‌ترین نامه ایرانیان باستان، کتابی بی تاریخ، که در طول زمان و با سنتی شفاهی پدید آمده است. به دلایل علمی، قدمت بیشتر درونمایه آن به سده‌ها پیش از پیدایی زرتشت می‌رسد و امروزه فقط بخش گاهان آن را سروده زرتشت می‌دانند. برحسب قراین زبان‌شناسی، اوستا را معاصر با ریگ ودای هندوان (حدود ۱۷۰۰ م.) دانسته‌اند (آموزگار، ۱۳۷۵: ۲۱ و مزداپور، ۱۳۸۲: ۱۵).

وندیداد، یا «وی دَنُودات»: به معنی «داددوردارنده دیو» (داد دیو ستیز) متمایز از دیگر بخش‌های اوستاست که آن را نماینده آیین‌ها و دادگذاری‌های مغان باختری یا مادی دانسته‌اند. مباحث حقوقی و فقهی وندیداد را با اندک تغییری در کتب پهلوی مانند دینکرد، شایست ناشایست و... می‌توان یافت (اوستا: ۱۳۷۱، توضیحات دوستخواه: ۶۵۶، ۶۵۳).

متون دینی پهلوی: شامل آثاری مانند دینکرد، بندهش، روایت پهلوی، ارداویراف‌نامه، صد در نثر و صد در بندهش^۱، شایست ناشایست، مینوی خرد و... که پس از تدوین اوستا و ترجمه آن به زبان پهلوی در موضوعات گوناگون نوشته شده و تاریخ نهایی آنها سده سوم و اوایل سده چهارم هجری و نمایانگر باورها و سنت‌های مزدایرستان در دوره ساسانی است. (تفضلی، ۱۳۷۸: ۱۲۸، ۱۱۴).

روایات داراب هرمزدیار: جامع‌ترین مجموعه روایات فارسی در آداب، آیین‌ها، باورهای دینی و نیز روایات تاریخی، اسطوره‌ای یا افسانه‌ای است که به همت داراب هرمزدیار و پسر وی گردآوری و در ۱۰۹۳ق. (دوره صفویان) تدوین شده (شکوهی، ۱۳۹۹: ۹۱).

۲. گناهان مرگ‌ارزان

اصطلاح مرگ‌ارزان به معنای شایسته مرگ، مرگ ارجان. مرگ ارزان، محکوم به اعدام، واجب القتل. محکوم به مرگ، مهدورالدم و... است (دهخدا، ۱۳۸۵، ج ۲: ۲۶۷۹، حلالی، ۱۳۹۲: ۵۷۹). گناه فرد مرگ‌ارزان که مرتکب آن طبق حکم صاحبان دین باید اعدام گردد، به قدری سنگین است که در این دنیا قابل بخشش نیست و اگر بدون توبه و پشیمانی اعدام گردد، بعد از مرگ شرایط و پادافره بسیار سخت‌تری در انتظارش خواهد بود. کیفر مرگ‌ارزان اعدام است. اعدام این دسته از گناهکاران برحسب وندیداد به صورت‌های مختلفی می‌تواند انجام گیرد: ۱- کیفر چرخ ۲- پوست کندن ۳- قطعه قطعه کردن ۴- چهار میخکوب کردن ۵- شقه کردن ۶- دوپاره کردن به وسیله درخت ۷- به پای فیل انداختن ۸- زنده پوست کندن قسمتی از بدن و... (حیدری ۱۳۹۴: ۹۹). مشهورترین گناهان مرگ‌ارزان: کشتن مرد اشون، جادوگری آموختن، نسا (لاشه مردار انسان یا حیوان) به آب و آتش بردن و از روی گناه‌کاری نسا خوردن، لواط کردن، راه داشتن (راهزنی کردن)، ستور (قیمومیت) شکستن،... آتش بهرام را کشتن و... است (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۵۱).

۳. گناهان مرتبط با سامان اجتماعی

۳-۱. دزدی و راهزنی

از جمله گناهان بزرگ در دین زرتشتی دزدی و راهزنی می‌باشد که در بیشتر منابع مرگ‌ارزان است: «۱- و اینکه عظیم پرهیز باید کردن از دزدی کردن و چیزی از مردم به زور ستدن ۲- چه در دین پیدا است هرکسی که یک درم از کسی بدزدد و چون بدانند و دو درم از وی باز ستدن، یک درم آن که ببرد و یک درم به تاوان آن که دزدی کرد ۳- و گوش بیاید بریدن و ده چوب بیاید زدن و یک ساعت به زندان باز داشتن ۴- اگر پانصد درم بدزدد، بیاید آویختن... ۱۱- آن کس که راه‌داری (راهزنی)

^۱ صد دژ نثر، (صد در: یک‌صد فصل / باب) عنوان رساله‌ای درباره مسائل فقهی و دینی زردشتی، از کهن‌ترین نوشته‌های فقهی زردشتیان به فارسی نو است که با اقتباس از متون کهن پهلوی نظیر شایست ناشایست تا پیش از سده ۹ ق / ۱۵ م فراهم آمده است (دالوند: ۱۳۹۹).

می‌کند چون بدانستند واجب کند که چون بگیرند، در ساعت بکشندش» (صد در نثر، ۱۹۰۹: ۶۴)..
در خصوص دزدی روایت آذرفرنگ چنین آورده است: «کسی که مال ستوری را به تملک خویش دارد تا آن کس باز آید، هر چیز را که از آن آشکارا می‌برد، دزد است و هر چه را پنهانی ربود، نسبت به آن نیز دزد است؛ .. و یک سوم آنچه را که آشکارا ربود، نقد باز پس دهد و باید در خاندان ستوری انباشته (اندوخته) شود و اگر از شصت ستیر ستوری یک درهم بکاهد، در اوسپارم چنین آموخته شده است که در جا (بلافاصله) تنایل است و پس از گذشت یک سال مرگ‌ارزان است» (روایت آذرفرنگ فرخزدان، ۱۳۸۴: ۱۲۱).

افزون بر کیفر این جهانی، سزای دزدی در دوزخ چنین است: «۱- دیدم روان مردی که جمجمه مردمان در دست داشت و مغز آنها را می‌خورد ۲- پرسیدم: این تن چه گناه کرد؟ ۳- سروش اهل و آذر ایند گفتند: این روان آن مرد دروندی است که در گیتی خواسته نه از راه درست (داشت) بلکه از دارایی کسان دیگر دزدید. ..» (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲: فصل ۴۶ و فصل ۴۵).

۲-۳. کشتن اشونان

کشتن بیگناهان، از بزرگ‌ترین گناهانی است که تمامی منابع آن را جزو گناهان بزرگ ذکر کرده‌اند و سزای مرتکب آن، مرگ ارزانی است. هر چند در اوستا و خصوصاً وندیداد در مورد قتل صراحتاً مطلبی مشاهده نمی‌شود، اما با دقت در بخش‌های وندیداد، می‌توان پی برد که قتل اشونان گناهی بزرگ است: «هرگاه مزدپرستان تا یک سال، تن مرده را در دخمه در آفتاب نگذارند، همان پادافره کسی که اشونی را بکشد، سزاوار آنان خواهد بود. ..» (اوستا، ۱۳۷۱، وندیداد، فر ۵، ۱۴)، یا گناه سقط جنین که آن را برابر با قتل عمد می‌داند (اوستا، ۱۳۷۱، وندیداد، فر ۱۱، بند ۹-۱۱): صد در نثر (در ۳۷، فصل ۴۱)، قتل دیگران را در شمار مرگ‌ارزان می‌دانند.

«آشَوَغَنِيَه: اشوگشی، پارساگشی، کشتن فرد پیرو دین مزدپرستی. در وندیداد (۵ / ۱۴)، اشاره به کیفر این گناه و جرمی شده است. هرچند در این دو مورد، به چگونگی کیفر آن اشاره نشده است، اما این جرم از گناهان بدون کفاره و غیرقابل توبه است که مرگ و کشتن سزای آن است و در جهان دیگر نیز، روان چنین گناهکاری تا همیشه، جاودان در دوزخ است. به موجب اشارات اوستا (۱۳۷۱، وندیداد، فرگرد ۱۲، ۱۸/۱۱ و یسنا: ۶۱/۴)، قاتلِ مرد اشو، نصیبی از دعای خیر نمی‌برد و کمک‌کننده به چنین قاتلی، مانند کسانی است به زرتشتیان حمله می‌برند و آنان را می‌کشند. در توضیح ترجمه پهلوی آمده است که کیفر و سزای کشتن مرد اشو، مرگ‌ارزانی یعنی کشتن و اعدام است (رضی، ۱۳۷۶، ج ۱: ۴۴۲-۴۴۳).

همچنین در فهرستی از گناهان بزرگ در مینوی خرد، کشتن اشو مرد از گناهان بدون بخشش است: «۱- پرسید دانا از مینوی خرد ۲- که کدام گناه گران‌تر است؟ ۳- مینوی خرد پاسخ داد ۶- و سوم کسی که مرد مقدس را بکشد» (مینوی خرد، ۱۳۵۴: ۵۱). «۱- در دین مازدیسنان پیدا است که

دادار اورمزد گفت: دو چیز است که قیمت و ارج نشاید گفتن، یکی مرد اشو و آتش ورهرام ۲- چه اگر قیمت این دو چیز به عالم و هرچه اندر عالم برابر ارزانیان بار کنند، هم تمام نشود» (صد در بندهش، ۱۹۰۹، در ۲۱ و در ۲۷)، «چه مرد اشو (پارسا و پرهیزگار) همانند هرمزد خدای باشد، هنگامی که مرد اشو را گیرد (ارج نهد)، پس هرمزد را گرفته (ارج نهاده) باشد. هر کس مرد اشو را گرمی دارد، پس او را در جهان دیر زمان نیک‌نامی و نیکی باشد و در بهشت روشنی هرمزد و شادی و رامش از آن وی باشد» (شایست ناشایست، ۱۳۶۹: ۱۵، ۸)؛ از موارد یاد شده مشخص می‌شود که مرد اشو، نزد اهورامزدا بسیار ارزش دارد، و کشتن چنین کسی بسیار گران است. کیفر دوزخ نیز در انتظار قاتل اشو است: «و دیدم روان مردی که پوست سرش را به پهنای او را به مرگ سختی کشتند. این روان آن کرد دروند است که در گیتی مرد اهلو را کشت» (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲: فصل ۲۱). در روایت داراب هرمزدیار در ذیل گناهان بزرگ، خودکشی نیز به عنوان گناه مرگ‌ارزان ذکر شده است (اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۲، ۱۹۲۲: ۴۵۰).

در وندیداد منتره درمانی (درمان جادوگرانه) بر درمان طبیعی ترجیح دارد، ازینرو، پزشکی که عدم شایستگی‌اش در طبابت محرز شده باشد و در این صورت دست به درمان مزدپرستان بزند، پادافره گناه کشتن آگاهانه بر او اجرا می‌شود (اوستا، ۱۳۷۱: وندیداد، فرگرد هفتم: بند ۳۸).

۳-۳. گریز از نبرد با بیگانگان

روایت پهلوی ارتشتاری را که کارزار نکند و بگریزد، مرگ‌ارزان می‌داند (روایت پهلوی ۱۳۶۷: ۲۵).

۴. گناهان مرتبط با جایگاه خانواده و خویشاوندی

۴-۱. اهمیت، جایگاه و مقاصد ازدواج

در کتاب صددر نثر و صددر بندهش، هدف و حاصل زناشویی، انجام اعمال نیک فرزندان است تا والدین نیز در ثواب آن شریک باشند و به آرامش برسند: «اینکه مردمان را جهد باید کردن تا در جوانی زن بکنند و فرزند زایند و زنان را به شوهر کردن رغبتی می‌باید که بود چه در دین پیداست که هر کار و کرفه که فرزند کند پدر و مادر را همچنان بود که بدست خویش کرده باشند» (صددرنثر: ۱۹۰۹، در ۱۸، ۱۵ و ۱۶).

همچنین در اندرزنامه‌ها اهداف دیگری برای ازدواج و فرزندآوری ذکر شده است؛ از جمله به عنوان وظیفه و خویشکاری فرد در گیتی و دامی برای بند کشیدن اهریمن و ذریه او تلقی شده است. بجز

تشکیل «خانواده هسته‌ای»^۲، ایجاد «خانواده‌های گسترده»، نیز از مقاصد عملی باورها و آیین‌های زرتشتی بوده است.

۴-۲. تن ندادن زنان به همسری

در متون زرتشتی سزای زن مجرد اعدام است. برحسب شایسته ناشایست: «مرد اگر زن نگیرد، مرگ‌ارزان نشود و زن اگر شوی نکند، همانا مرگ‌ارزان شود. چه زن را جز از طریق آمیزش با مردان فرزند نباشد و از وی پیوند نرود، اما مرد را جز از راه زن گرفتن، هرگاه اوستا را چنان که در جد دیوداد گفته شده است- بگوید، از وی پیوند تن پسین فراز رود» (شایسته ناشایست، ۱۳۶۹، فصل ۱۰، ۱۹)، بر طبق این بند، ازدواج نکردن گناه زنان بوده و کیفر آن را اعدام یا عذاب جاودانی رستاخیز یا هردو تعیین کرده‌اند. اگر دختری به میل خود تن به ازدواج ندهد و خواستگارش را رد کند و زمانی که هشتاد ساله شود و بمیرد، حتی اگر هزار کرفه و کار نیک کرده باشد تا رستاخیز در دوزخ می‌ماند (صد در بندهش، ۱۹۰۹، در ۶۳ بند ۳ و اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۱: ۱۷۷-۱۷۸). «هنگامی که دختر به سن مردخواهی رسد - که دوازده سالگی است - آن‌گاه با او نزدیکی کردن جایز است. آن‌گاه نیز بار نداد (تمکین نکرد) پس مرگ‌ارزان باشد.» (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۴۵).

«چون شخصی را دو فرزند نرینه باشد و یک دختر باشد و آن دختر به شوی داده است، چون آن شخص وفات یافت و پسرانش نیز بمیرند، آن دختر ایوک^۳ شود و اگر پسر زاید ستر پدر کند، اگر نکند، مرگ‌ارزان شود و اگر کند، او شوی خود را شاه‌زن شود» (اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۱: ۱۸۴). «اگر دختری بود که او را کسی به زنی خواهد داد، شوی نکند، به هر بار که دستان شود، یک تنافور گناه بود و به پانزده تنافور مرگ‌ارزان شود و اگر پدر ندهد، آن گناه پدر بود و اگر مادر به شوی ندهد، آن گناه مادر را بود و به پانزده تنافور مرگ‌ارزان شود» (اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۱: ۱۷۷).

«اگر دختر باشد و نامزد شوی نکرده باشد و اگر پدر و مادرش مرده باشند، آن دختر را نکاح ایوک‌زن خواندن، اگر کسی او را شاه‌زن خواند، مرگ‌ارزان شود» (همان: ۱۸۴).

^۲. «خانواده هسته‌ای» (Nuclear Family) به خانواده‌های شامل زن و شوهر و فرزندان گفته می‌شود و «خانواده گسترده» (Eextended Family) به مجموعه خانواده‌ای گویند که افراد دیگری مانند پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها، عموها، عمه‌ها و... در یک خانواده می‌زیند (<https://www.britannica.com>).

^۳. ایوکینی: وقتی مردی فوت نماید و زن اصلی یا فرزندان یا پسر خوانده یا قیم یا برادر شریکی ندارد جز یک دختر که او هم ازدواج نکرده‌است، آن دختر ایوکن پدر می‌شود و همان حقوقی را خواهد داشت که اگر پدر پادشاه زنی داشت. هیچ مردی نمی‌تواند او را به عنوان پادشاه زن به همسری در آورد و فرزندان که به دنیا آورد، متعلق به پدرش می‌باشد (روایت امید اشوهیشتان، ۱۳۷۶: ۲۶۷).

«اگر زنی چکرزن^۴ شده باشد و کسانی خواستار او باشند، اما او ازدواج نکند، آن زن مرگ-ارزان شود، مگر این که ازدواج کند تا گناه مرگ ارزان بجهد» (همان: ۱۸۵-۱۸۶).

۴-۳. برهم زدن خویشاپیوندی

خویدوده (xvēdōdah) به معنی ازدواج با محارم یا بستگان نزدیک است. این واژه در اوستا به صورت خوائت و دتو در پهلوی به صورت‌های خویتوگدس، خویتوک دات، خنودات، خویدودس، خویدوده و... آمده و به معنی خودداده است. با توجه به زشتی کار در عرف امروزیان، برخی از زرتشتیان وجود چنین سنتی را منکرند و برخی در مقابل، واقعیت آن را دست کم در بین برخی خانواده‌ها، بویژه خاندان‌های پادشاهی پیش از اسلام به دلایلی باور دارند. (نگ: حیدری، ۱۳۹۱) برهم زدن خویدوده در منابع دینی از گناهان بزرگ به شمار می‌رود: «رنج‌آورترین کردار مردمان بر دیوان، خویدوده ورزیدن است، زیرا که پُرسیاهی مردمان را فرا می‌آورد» (دینکرد سوم، ۱۳۸۱: دفتر نخست: ۳۱ و نگ: روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۵).

خودوده در متون پهلوی، تاوان گناهان مرگ‌رزان است (شایست ناشایست، ۱۳۶۹: ۸). اگر کسی جادوگری که گناهی مرگ‌ارزان است انجام دهد مستوجب گرفتار شدن در دوزخ می‌شود اما اگر خودوده کند نجات می‌یابد (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۸). کسی که لواط کند مرگ‌ارزان است اما اگر از ته دل توبه کند و خویدوده انجام دهد بخشوده می‌شود و از دوزخ مصون می‌ماند (روایت امید اشووهیشتان، ۱۳۷۶: ۲۹). برهم زدن خودوده خود از گران‌ترین گناهان است (مینوی خرد، ۱۳۵۴: ۷/۳۵) و برهم زننده و نهی کننده‌ی آن مرگ‌رزان می‌شود (روایت پهلوی / ۸: روایت امید اشووهیشتان، ۱۳۷۶: ۲۴).

فصل هشتم روایت پهلوی به تفصیل از امر خویدوده سخن گفته است: «زرتشت این نیز از هر مزد پرسید که آنان که مرد را از خویدوده کردن بازدارند، آنان را گفت خویدوده نکنید، پس گناهش چه باشد؟ جای این دوزخ است» (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۹). در میان بستگان، ازدواج برادر با خواهر در برخی متون اولویت داشته است (روایت امید اشووهیشتان، ۱۳۷۶: ۱۶۵-۱۶۶).

در کتاب سوم دینکرد (۱۳۸۱)، دفتر اول: ۱۴۱ تا ۱۵۰ مراتب فضیلت خویشاوندی را بر می‌شمارد:

من (= من هیربد) بویژه سه گونه همپیوندی <از گونه ی خویدوده> را در نظر گرفته‌ام که اینانند:

۱. همپیوندی پدر با دختر؛ ۲. همپیوندی پسر با مادر؛ ۳. و همپیوندی برادر با خواهر.

^۴ چکر زنی: اگر زن بیوه ای که با مردی که قبلاً ازدواج کرده و بی فرزند مانده یا زن اولی او دیوانه یا زمین گیر شده بود عقد ازدواج برقرار کند، این زن در مقابل پادشاه زن، مقام چاکر زنی را دارد (شهزادی، ۱۳۶۵: ۳۲).

کیفر برهم زنده خویوده چنین است: «۱- پس دیدم روان زنی که ماری نیرومند از تن او بالا می‌رفت و از دهان او بیرون می‌آمد ۲- پرسیدم: این تن چه گناه کرد که روان او چنین پادافره گرانی را تحمل می‌کند؟ ۳- سروش اهل و آذر ایزد گفتند: این روان آن زن دروند است که خویوده را تباه کرد» (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲: فصل ۸۶).

۴-۴. نیرنگ در ازدواج

کسی که قصد ازدواج با زنی دارد، باید از پیش مطمئن شود که آیا او چکرزن است یا پادشاه زن؟^۵ حتی اگر با اطمینان از این امر، ازدواج کرد ولی بعداً معلوم شد که واقعیت غیر از آن بوده، مسلماً موجب لطمه به فرزندان و آزار روح خواهد بود؛ زیرا آن خانم اگر در موقعیت چکرزنی بوده و آن مرد داشته، و مخفیانه او را به عنوان پادشاه زن اختیار کرده، در دم مرتکب گناه تناپوهل ۶ شده، گناهی که در عرض یک سال (در صورت عدم توبه) مبدل به گناه مرگ‌آرزان می‌شود» (روایت امید اشوهشتان، ۱۳۷۶: ۱۹۱). «کسی که زنی به مردی دهد و مردی که زن به او داده شود، پس زن را به عنوان اشوداد بپذیرفت، آن زن را به مرد دیگری دهد (مرد اول که زن را به شوهر داده است) و زن به داده شدن به مرد دوم و همچنین به مرد نخست همداستان باشد، اگر مدت یک سال بدزدد (مرد دوم یک سال زن را دزدانه نگاه دارد) پس مرد دوم و زن و نیز آن مردی که پس (دوباره) زن را به مرد دوم داده، مرگ‌آرزان باشند» (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۱۷).

در درستی و پابندی به قول و پیمان ازدواج در روایات داراب هر مزدیار می‌خوانیم که اگر مردی دختری را از پدرش خواستگاری کرد و پدر دختر برای این ازدواج شرطی تعیین کرد و خواستگار پذیرفت، باید دختر به او داد. اگر پدر دختر پشیمان شود، بدون این که از مرد خواستگار گناهی سر زده باشد، باز باید دختر به او داد؛ ولی اگر دختر را به شخص دیگری دهند، آن کسی که زن را گرفته، پدر زن و هر شخصی که واسطه آن ازدواج باشد، سال را همه مرگ‌آرزان بشوند (اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۱: ۱۷۹).

۴-۵. پابند نبودن به حقوق شوهران، بدران، مادران و فرزندان

با هدف مهم حفظ خانواده، زوجین باید حرمت یکدیگر را حفظ کنند. مرد و زن نسبت به هم حقوق و وظایفی دارند که در صورت عدم رعایت آن‌ها، گناه‌کار شناخته می‌شوند. مرد اگر نسبت به همسرش کوتاهی کند، مرگ‌آرزان نمی‌شود و نهایت گناه او تنافوهر خواهد بود؛ ولی زن اگر از شوهرش تمکین

^۵. پادشاه زنی: اگر زنی با اجازه سالارش به ازدواج مردی درآید، سالاری به شوهر این زن منتقل می‌شود در این صورت، زن پادشاه زن، و شوهر، پادشاه شوهر است و فرزندان این ازدواج، وارثان قانونی پدرشان هستند (روایت آذر فرنیغ، ۱۳۸۴: ۲۰۲) پادشاه زن کاملاً مستقل و اختیار تام فرزندان را دارد و نفقه از سوی شوهر دارد و بعد از شوهر سرپرست خانواده است (روایت امید اشوهشتان، ۱۳۷۶: ۲۸۶).

^۶. تنافور، تناپوهر، تناپوهل (tanāpuhl): یکی از بزرگ‌ترین درجه‌های گناه است. این گناه در اوستا (وندیداد) پشتونو نام دارد، تاوانش را دویست تازیانه گفته‌اند (اوشیدری، ۱۳۷۱: ۲۲۱).

نکند، مرگ ارزان می‌شود. «... اگر زن سه بار به شوهر گوید که زنی تو نکند (وظایف زنی را به انجام نرسانم)، پس مرگ ارزان باشد» (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۴۵).

«... و هر زنی که چهار بار گوید به شوهر خویش که من تو را نخواهم و زن تو نباشم، یک شبانه‌روز هم بر این سخن باشد، مرگ ارزان دوزخی باشد. هر زنی که فرمان شوهر نبرد، آنچه شوهر فرماید نکند، او را بدان شوهر هیچ حقی و بهره‌ای نرسد که اگر خواهد نان و نفقه ندهد، گناهش نباشد» (صد در بندهش، ۱۹۰۹، در ۳۴ و اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۱: ۱۸۹). «دختر نه ساله‌ای که به رشد رسیده است و با موافقت سالار قانونی تن به زنی مردی داده است، از زنی آن مرد نمی‌تواند بازگردد، اگر بازگردد و مدت یک سال از آن سپری شود، مرگ ارزان است» (روایت آذرفرنبغ فرخزادان: ۱۱)؛ فرزندی که اطاعت پدر نکند و فرمان او نبرد، باید کشته شود، مگر اینکه از گناه خود توبه کند و به سوی پدرش بازگردد. زنی که کودک خود را در خطر سوختن قرار دهد و آن‌گاه کودک با آتش بسوزد، «اگر طفل بسوزد و چنین شود که نسا بیرون آید و به آتش برسد، برای زن مرگ‌ارزانی و ناپاکی تن و لباس باشد» (روایت امید اشوهشتان، ۱۳۷۶: ۱۱۶).

«آنکه کدام نهاده پدر است که فرزندان برگیرند و بدان سبب مرگ ارزان شوند؟ پاسخ: اینکه اندر خواسته که بی‌کرفه بنهند و فرزندان برگیرند و در خرج خویش کنند، مرگ ارزان شوند و اگر کرفه دیگر کنند و آن نکنند که اندر دین گفته بود که هم مرگ ارزان شوند» (اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۱: ۵۹ و ۱۸۹).

«آن کدام نهاده پدر است که بستند آن چیز مردم مرگ ارزان شوند؟ پاسخ: چیزی که پدر به سوی کرفه نامزد کند، چنان که او فرموده نکنند، مرگ ارزان باشد؛ اگر دیگری چنان که فرموده باشند، نکنند مرگ ارزان باشند و اگر کرفه دیگر کنند، نشاید» (همان: ۵۹ و ۱۸۹).

در ارداویراف‌نامه سزای فرزندی که موجب آزار والدینش بوده و از آنها فرمان‌برداری نکرده و حلالیت نطلبیده، چنین است که پس از مرگ روان او به لجن و گندیدگی انداخته خواهد شد و داسی تیز در پا و دیگر اندام او زده می‌شود (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲: فصل ۶۵).

۴-۶. ستور (قیمومیت) شگنی

در دین مزدآپرستی اگر فردی از این جهان درگذرد و فرزندی از او نباشد، او را ستر به معنی بریده پل می‌خوانند زیرا نمی‌تواند از پل چینود بگذرد مگر این که یکی از خویشاوندان، برای او کسی را برگزیند که به جای فرزندش باشد. این کس را ستر، ستور، یا استر می‌گویند (صددر بندهش، ۱۹۰۹، در ۶۲، اوشیدری ۱۳۷۱، ۳۲۱). بنابر این، ستور: قیم، مرد یا زنی است که وظیفه‌اش زادن وارث برای مرد دیگر است. در طول این مدت، نگهداری اموال آن مرد به عهده همین مرد یا زن ستور است. ازینرو ستورشگنی نیز در منابع دینی زرتشتی در زمره گناهان بزرگ آورده شده و عدم رعایت آن باعث مرگ‌ارزانی است: «در صورتی که پسری زاده شود و به سن بلوغ برسد، همه اموال آن مرد که در اختیار

ستور بوده، به آن پسر می‌رسد. سه نوع ستور وجود دارد: ستور بوده «ستور طبیعی» که شامل پادشاه‌زن و پادشاه‌دختر می‌شود؛ ستور کرده که با وصیت معین می‌شود و ستور گمارده که به دلیل نبود ستور بوده یا ستور گمارده، موبدان صلاحیت او را تشخیص داده و او را بدین کار گمارده‌اند. ستورشکن کسی است که مقررات ستوری را نقض و در مالی که نگهداری‌اش بر عهده او نهاده شده است، خیانت کند» (روایت آذرفرنبغ فرخ‌زدان، ۱۳۸۴: ۲۰۴). ستورشکن مرگ‌ارزان است (صد در بندهش، ۱۹۰۹، در ۳۷ و مینوی خرد، ۱۳۵۴، فصل ۳۵ و اون‌والا، ۱۹۲۲: ۱۴۱ و روایت پهلوی، ۱۳۶۷، فصل ۴۱ و نگ روایت امید اشوهیشتان، ۱۳۷۶: ۳۱).

در سده‌های بعد نیز این احکام تایید شده است (صد در بندهش، ۱۹۰۹، در ۶۲ و اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۱: ۱۷۶-۱۷۷).

۴-۷. روسپیگری و زن کسان به زور گرفتن

در اوستا در نکوهش روسپی‌گری می‌خوانیم: «زرتشت از اهورامزدا پرسید: کیست که تو را به تلخ‌ترین اندوه دچار می‌کند؟ پاسخ داد: چنین کسی «جهی»^۷ است که به روسپی‌گری در پی‌اشون و نااشون، مزدپرست و دیوپرست می‌رود. چنین آفریدگانی بیش از ماران شība، بیش از گرگان زوزه‌کش، بیش از ماده‌گرگی درنده که برگله شیخون زند، بیش از ماده‌غوکی که با هزار گله از تخمه‌هایش بر آب‌ها فرود آید، سزاوار کشتن‌اند» (اوستا، ۱۳۷۱، وندیداد، ۱۹، ۶۱-۶۲-۶۵).

زنا (با زن شوهردار) در متون پهلوی زرتشتی نیز از گناهان بزرگ و مرتکب آن مرگ‌ارزان است (مینوی خرد، ۱۳۵۴: ۵۱-۵۲ و روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۵۱ و اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۲: ۴۶۸-۴۶۹ و... .). گویا ارتباط جنسی بی‌همسران کیفری ندارد و زنا به حساب نمی‌آید. بر اساس صد در نثر از روسپی‌کردن باید پرهیز کرد، زیرا گناه همیملان است و تا زمانی که شاکی از او راضی نگردد، روانش آسوده نمی‌شود (صد در نثر، در ۶۳ و شایست ناشایست، ۱۳۶۹، فصل ۸، ۱۴-۱۵)، گناه همیملان گناه در برابر خلق است و شاکی خارجی دارد و به طور عام، شامل گناهان نابخشودنی در آیین زرتشتی است و در برخی منابع به طور خاص، برای زنا کردن به کار برده شده است. «زن دزدی در متون پهلوی برابر با برهم زدن خویدودس است و گناه زن دزدی سزایش مرگ است» (روایت امید اشوهیشتان، ۱۳۷۶: ۱۶۶).

اگر مرد به‌دین یا هیربدی، با زنی غیرزرتشتی زنا کند، گناه آن سنگین‌تر است: «و حدّ شرع آن است که به یک بار کشته شود و در چینود یا جهان پسین، بی‌شمار بار مرگ‌ارزان است» (رضی، ۱۳۷۶، وندیداد ج ۳: ۱۷۰۵).

در کتاب دینکرد ششم در خصوص زنا می‌خوانیم: «آنها همچنین معتقد بودند مردی که با زن شوهرداری درمی‌آمیزد، اگر مجازات نشود، ناامنی و رنج در جهان افزایش می‌یابد و مرد، تاوان ناامنی

^۷ چه: زنان فاحشه و بدکاره را گویند. (خلف تبریزی، ج ۲: ۱۳۶۱، ص ۶۰۳)

و رنجی را که به واسطه عمل او در جهان زیاد شده، خواهد داد» (دینکرد ششم، ۱۳۹۲: ۶۲)، همین کتاب از دید دیگری به زنا می‌نگرد و پرهیز از آن را برای حفظ محبت و عشق بین همسران می‌داند: «همچنین است که انسان نباید طالب زنان افراد دیگر باشد، چرا که عشقش نسبت به همسرش از میان می‌رود و با فاحشه‌ها هم‌بستر می‌شود» (دینکرد ششم: ۱۲۱). «مردی که با زن ناشایستی درمی‌آمیزد، به این دلیل که منی خود را ضایع کرده، محکوم است» (همان: ۶۵).

صد در بندهش (۱۹۰۹، در ۳۷) و روایت پهلوی (۱۳۶۷: فصل ۴۱)، «زن کسان به زور گرفتن» را از گناهان مرگ‌ارزان شمرده‌اند.

در متن زرتشتی دوره صفوی مراتب و تفصیل بیشتری را برای اعدام بیان می‌کند:

«اگر مردی زنش را به ناشایست با مرد دیگری ببیند یا از کسی استوار نشود، اگر پادشاهی در دست ایران باشد، او را زود بپاید کشت، زیرا که یزدان فرموده است که هر زنی که چهار بار تن به حرام داد، در حساب جه باشد و در هر چیز بنگرد آن چیز بکاهد. اگر پادشاهی در دست انیران باشد، پتت باید داد و از سر آن گناه بشود» (اون‌والا، ۱۹۲۲، ج اول: ۱۹۷).

«اگر مردی چهار بار به نزدیک زن جددینان رود، اگر زن آبستن نشود، همچنان باشد که دشتان مرزی کرده باشد و اگر زن آبستن شود و فرزند از او زاید و بر جددینان بماند، هر گناه که ایشان کنند، همچنان باشد که آن کس به دست خویش همی‌کند و این گناهی بس گران است و بسیار مرگ‌ارزان. اگر مردی چهار بار به نزدیک زن مردمان رود، اگر زن آبستن نشود، گناه دشتان مرزی باشد و اگر آبستن شود، گناه آن را حساب برنتوان گرفت، زیرا که از آن تواند بود که فرزندان بسیار بزاید و چندان گناه و دشتان و مرگ‌ارزان که از آنان در وجود آید، همچنان بود که این کس به دست خویش کرده بود» (اون‌والا، ۱۹۲۲، ج ۱: ۱۹۸).

ارداویراف‌نامه برای افرادی که مرتکب زنا شده‌اند، کیفرهای بسیاری را بیان کرده است: «۱- پس دیدم روان مردی را که نگونسار از داری آویخته بودند و او استمناء می‌کرد. ۲- و منی را در دهان و گوش و بینی او می‌ریختند. ۳- و پرسیدم: این تن چه گناه کرد که روان او چنین پادافراه گرانی را تحمل می‌کند؟ ۴- گفتند: این روان آن مرد دروند است که در گیتی زنا کرد. ۵- و زن کسان فریفت و گمراه کرد» (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲، فصل ۸۸ و فصل ۶۰). «و دیدم روان زنی که با پستان به دوزخ آویخته بود و خرفستران همه تن او را می‌جویدند. این روان آن زن دروند است که در گیتی شوی خویش هشت و تن به دیگر مردان داد و روسپی‌گری کرد» (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲: فصل ۲۴ و فصل ۶۲ و فصل ۶۹).

۴-۸. سقط جنین (دشتک اندازی)

«سقط جنین [افگانی] گناهی بزرگ است که هر دختر یا زنی بدان اقدام کند، گناهش به پدر و مادر وی نیز می‌رسد و در جهان پسین، ساقط جنین عذاب‌های بسیاری را باید تحمل کند» (رضی، وندیداد ج ۳: ۱۴۹۵). «آن مردی با زنی که جنبش دشتک را در زهدان خویش درمی‌یابد - خواه شیر در پستانش

آمده باشد، خواه نه- درآمیزد. اگر آسیبی ماندگار بدان زن برسد و بمیرد، این گناهی است که آن مرد را پشوتنو^۸ می‌کند» (اوستا، ۱۳۷۱، وندیداد، فر ۱۵، بند ۸).

اگر مردی با زنی زنا کند و آن زن باردار شده، از بیم بدنامی کودک را هلاک کند، مرد مرگ‌ارزان می‌شود (صد در نثر، ۱۹۰۹، در ۶۳)؛ «اگر مردی با دختری دوشیزه یا بانویی جوان- خواه آن دختر یا بانو وابسته به سالار خانواده باشد یا نه، خواه به شوهر داده شده باشد یا نه- هم‌خوابگی کند و آن دختر یا بانو از او آبستن شود، نباید از شرم مردم، میوه زندگی را که در زهدان خویش دارد، نابود کند. اگر آن زن از شرم مردم، میوه زندگی را در زهدان خویش نابود کند، گناه کشتن فرزند بر گردن او و پدر او است و پادافره گناه کشتن آگاهانه بر هر دوان رواست» (اوستا، ۱۳۷۱، وندیداد، فر ۱۵، بند ۱۱-۱۲). اگر زنی که از مردی باردار شده است و به دستور آن مرد اقدام به سقط جنین به همراهی پرستاری کند، هر سه نفر در گناه شریک و مساوی هستند (همان، فر ۱۵، بند ۱۳-۱۴).

وندیداد صراحتاً بیان می‌کند مردی که باعث بارداری نامشروع زنی می‌شود، اگر به شایستگی از او مراقبت نکند و در نتیجه‌گزندی به جنین برسد، گناه کشتن آگاهانه (قتل عمد) متوجه مرد است (فر ۱۵، بند ۱۵-۱۶). «اگر کودکی که به دنیا می‌آید به علت آن هم‌خوابگی نامشروع، نقص یا ضعفی در نوزاد مشاهده شود و پس از ۴۰ روز آن نوزاد به علت نقص و مرض فوت نماید، در آن صورت گناهکار، سزاوار مرگ است؛ چرا که باعث مرگ نوزاد شده است» (همان: ۲۵۸).

«اگر کسی با زن خود نزدیکی کند، چنان که زور به او رسد، بچه به زیان آرد، مرگ‌ارزان باشد» (اون‌والا، ۱۹۲۲، ج: ۱، ۳۰۵).

کیفر زنی که کودک را تباه کرده در رستاخیز چنین است: «و دیدم روان زنی که گریان و نالان می‌رفت و می‌آمد و بر سر او تگرگ و برف می‌آمد و به زیر پای او روی گرم گذاخته روان بود و او سر و روی خویش با کارد می‌درید. . . این روان آن زن درونداست که از دیگر مردان غیرقانونی آبستن شد و کودک تباه کرد» (ارداویرافنامه، ۱۳۸۲: فصل ۶۴ و فصل ۷۸). اگر زنی حامله بوده و با مرد دیگری هم‌خوابگی کرده و در اثر آن سقط جنین اتفاق افتاده، در آن صورت مرد گناهکار سزاوار مرگ است (روایت امید اشوهشتان، ۱۳۷۶: ۲۵۷).

۴-۹. دشتان مرزی

به معنی نزدیکی و هم‌خوابگی با زنان در دوران دشتان (دوران حیض) است. بیشتر کتب دینی این گناه را جزو گناهان بزرگ شمرده‌اند: «. . . چهارم آن مردی که با زن دشتان-خواه دشتان بهنجار، خواه

^۸. پشوتنو: در وندیداد پشوتنو در اکثر موردها توصیف گناهکاری است که سزای گناهش، دوبست تازیانه با اسپهه اشترا و دوبست تازیانه با سروش‌چرون است. (اکبری، ۱۳۹۹: ۵۸)

دشتان نابهنجار- دشتان مرزی کند. این گناهی است که آن مرد را پشوتنو^۹ می‌کند» (اوستا: ۱۳۷۱، وندیداد، فر ۱۵، بند ۷)،

وندیداد گناه هم‌خوابگی با زن حایض را به گناه مردارسوزی مانند می‌کند، زیرا که مُرده به آتش دادن، مرگ ارزان است: «کسی که با زن دشتان به کامجویی درآمیزد... همه این‌گونه گناهکاران که دروج به پیکرشان راه یافته‌است، خوار شمارندگان^{۱۰} «دادند» و همه خوارشمارندگان داد، سرکشان در برابر آفریدگارند و همه سرکشان در برابر آفریدگار، ناشونند و پادافره هر ناشونی مرگ است» (همان، فر ۱۶، بند ۱۷-۱۸).

«دست زدن به زن دشتان یک خور گناه است؛ با او خوابیدن و آلت را پیش بردن به غیر وظیفه (برای کاری که وظیفه‌اش نیست) گناه گران گفته شده است» (روایت آذرفرنبغ فرخزدان، ۱۳۸۴: ۱۱۲). گناه نزدیکی با زن دشتان طبق صد در نثر، پانزده تنافور گناه باشد (صد در بندهش، ۱۹۰۹، در ۹۶، بند ۱۲). «و هر که دانسته با زن دشتان هم‌خوابگی کند، پانزده تنافور و شصت استیر گناه بر ذمه وی باشد» (شایست‌ناشایست، ۱۳۶۹: فصل ۲۶: ۳).

در ارداویراف‌نامه کیفر مردانی که دشتان مرزی کرده‌اند، این‌گونه آمده است: «و دیدم روان مردی که ریم (کثافت) و دشتان زنان در دهان او می‌ریختند و می‌خورد... این روان آن مرد درونداست که در گیتی در دوران دشتان هم‌خوابگی کرد. برای هر یک باری، پانزده و نیم تنافور گناه است» (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲: فصل ۲۲).

۴-۱۰. لواط

«در آیین ایرانیان باستان این کار بسیار زشت بوده و انجام دهندگان آن را دیو کامل دانسته و در کتاب‌های دینی وی را مرگ ارزان و دوزخ را جایگاه غلام‌بارگان یاد کرده‌اند. در وندیداد واژه «وئپیه»^{۱۰} به معنی غلام‌باره و «وپیته»^{۱۱} کسی است که به غلام‌بارگی تن دردهد و در تفسیر پهلوی برابر واژه نرو وئپیه^{۱۲} واژه مَرِت وپیک^{۱۳} (مرد بیوه) و در توضیح آن ..ون مرزی آمده است» (عقیقی، ۱۳۷۴: ۵۹۱).

«... اگر مردی به زور با مرد دیگری... مرزی کند، پادافره گناهش چیست؟ هشتصد تازیانه با اسپهه-اشترا و هشتصد تازیانه با سروشو-چرن. اگر مردی به سازش با مرد دیگری... مرزی کند، پادافره گناهش چیست و تاوان آن کدام است و چگونه چنین کسی می‌تواند از این آلودگی پاک شود؟ اهورامزدا پاسخ داد: چنین گناهی را هیچ پادافره و تاوانی نیست. مردی که با مردی...ون مرزی [لواط]

^۹. گرچه در تمام اوستا پشوتنو به معنای گناه تنافور است، اما در فرگرد ۱۵ پشوتنو به عنوان گناه مرگ ارزان ذکر شده است.

^{۱۰}. vaēpya

^{۱۱}. vīpta

^{۱۲}. Narū vaēpya

^{۱۳}. Mart-i-vēpak

کند یا بگذارد مردی با او ..ون مرزی کند، دیواست. اواست که دیوپرست است» (اوستا، ۱۳۷۱، ونیدداد، فر ۸، ۲۶-۲۷-۳۰-۳۱).

بنابر روایت امید اشوهشتان: ۱- مرتکب لواط، سزایش مرگ است. ۲- این گناه آن چنان بزرگ است که حتی ثواب ازدواج با محارم، آن گناه را پاک نخواهد ساخت. ۳- اما اگر شخص گناهکار در برابر مقام روحانی از ته دل توبه نماید و خودش را برای کیفر و کفاره گناهش تسلیم حکم دین قرار دهد و اگر کیفرش به سرحدّ اعلی کیفری برسد، در آن صورت در این دنیا آمرزیده محسوب خواهد شد. ۸- عمل لواط به خاطر حداکثر بزرگ بودن گناهش، چه قبل و چه بعد از عمل ازدواج با محارم باشد، گناهی نابخشودنی است (روایت امید اشوهشتان، ۱۳۷۶: ۱۸۵-۱۸۶ و ۲۵۷ همچنین نگ: صد در نشر، ۱۹۰۹، در ۸-۹) و در صد بندهش نیز لواط از گناهان مرگ‌ارزان است (صد در بندهش، ۱۹۰۹، در ۳۷). «هر کسی پس از پانزده سالگی غلام‌بارگی کند، مرگ‌ارزان باشد» (اون‌والا، ۱۹۲۲، ج: ۳۰۵). اگر کودکی مرتکب لواط گردد، گناهش تنافوراست و اگر مردی چنین کند، مرگ‌ارزان خواهد بود (همان: ۳۱۰).

درباره کیفر آن جهانی لواط، ارداویراف در سفر خیالی‌اش به دوزخ روان کسی را می‌بیند که ماری همانند تیری در نشیمن آن روان می‌شد و از دهان او بیرون می‌آمد و دیگر ماران همه اندام او را می‌جویدند زیرا او مرتکب گناه کبیره لواط شده بود (ارداویرافنامه، ۱۳۸۲: فصل ۱۹ و فصل ۷۱).

۴-۱۱. جادوگری

بهره‌گیری از جادو یکی از راه‌های درگیری با دشمنان انسانی و غیرانسانی بوده است. واژه جادو از ریشه پهلوی jādūg (Mackenzie, 1971: 46)، در زبان فارسی به معنای فراگیر فسون؛ سحر؛ شعبده آمده است، ولی در تعریف کوتاه دین پژوهان، جادو (magic) به فعالیت آیینی گفته می‌شود که به قصد ایجاد نتیجه بدون استفاده از فرایندهای علمی شناخته شده‌ی جهان مادی انجام می‌گیرد (هینلز، ۱۳۸۶: ۲۲۱) و یا کاری که «آدمی می‌تواند به وسیله دمیدن و تکرار بعضی کلمات یا انجام بعضی اعمال، قوای فوق العاده عظیم جهان را به نفع خود قبضه کند» (ناس، ۱۳۸۱، ۱۵) در تمامی منابع دینی زرتشتی، جادوگری و جادو آموختن از گناهان مرگ‌ارزان است (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۵۱ و مینوی خرد، ۱۳۵۴، فصل ۳۵، ۱۷ و . .). در روایت پهلوی نام چند گناه مرگ‌ارزان آمده که نخستین آنها آدم‌کشی و دومین آنها جادوگری آموختن است (۱۳۶۷، فصل ۴۱، بند ۱، نیز میرفخرایی، ۵۱). به نوشته روایت پهلوی، در نتیجه خویدوده، بار نخست که مرد با زن نزدیکی می‌کند، هزار دیو و دو هزار جادوگر و پری، بار دوم دو هزار دیو و چهار هزار جادوگر و پری، و بار سوم سه هزار دیو و شش هزار جادوگر و پری نابود می‌شوند (بندهای f2-8f 3۸).

در ارداویراف‌نامه کیفرهای بسیاری برای جادوگران در جهان پسین ذکر شده‌است: «دیدم روان زنی که با دندان مردار خود می‌لیسید و می‌خورد. این روان آن زن درونداست که در گیتی جادوگری کرد» (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲: فصل ۳۵ و فصل ۷۶ و فصل ۸۶ و فصل ۸۱).

۴-۱۲. ارتداد و بت‌پرستی

ارتداد یعنی خارج شدن از دینی که فرد در آن‌است، در شمار گناهان مرگ‌ارزان قرار دارد. ارتداد (کیش برداری) در روزگاران باستان بیشتر به اختلال و برهم زدن نظام اجتماعی، سیاسی، قبیله‌ای و گسیختگی انسجام اجتماعی تفسیر می‌شده و در فهرست گناهان بزرگ در اوستا، مینوی خرد، روایت پهلوی، روایات داراب هرمزدیار و دیگر متون دینی، آمده‌است.

در اوستا (۱۳۷۱، وندیداد، فر ۵، ۲۲-۲۳) شریعت و قانون ضد دیو زرتشتی، بزرگ‌ترین و بهترین شریعت معرفی شده‌است، به این دلیل، اگر کسی این را ترک کند، حکم ارتداد (مرگ)، درباره‌اش روا می‌شد: «... ۲- کسی که از دینی که بدان مقرر است، به دین دیگر رود، مرگ‌ارزان‌است...» (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۴ و نگ: صد در بندهش، ۱۹۰۹، در ۷۳). روایت امید اشوهیشتان به کسی که از دین خارج شده، فرصت توبه و بازگشت می‌دهد و می‌گوید شخص زرتشتی که در دین دیگری وارد شده، مرتکب گناه تنافور می‌شود و اگر در طول یک سال به دین زرتشتی بازنگردد، آن گاه او مرگ‌ارزان‌است (روایت امیداشوهیشتان، ۱۳۷۶: ۱۷).

ارداویراف‌نامه کیفر آن جهانی دیوپرستی را این‌گونه بیان کرده‌است: «۱- پس دیدم روان آنهایی که مارها آنها را می‌گزیدند و می‌جویدند ۲- پرسیدم: آنها روان چه کسانی هستند؟ گفتند: این روان آن دروندانی‌است که در گیتی ایزدان و دین را انکار کردند» (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲: فصل ۵۶ و ۶۱ و نگ: همان فصل ۲۵).

۴-۱۳. گناهان روحانیون (دینیاران)

روحانیون زرتشتی مجریان احکام دینی و صاحب قدرت بسیاری در امور سیاسی و کشورداری بودند. کسی که در منصب روحانیت قرار می‌گرفته، باید از گناه و خطا مب‌زا و به تمام وظایفش آگاه می‌بوده‌است:

«۱- پرسید دانا از مینوی خرد ۲- که عیب روحانیون چیست؟... مینوی خرد پاسخ داد ۷- که عیب روحانیون بدعت‌گذاری و آرزوی و فراموش‌کاری و غفلت و کوته‌اندیشی و بداعتقادی در دین‌است» (مینوی خرد، ۱۳۵۴: ۷۷).

«اگر هیربدی با اصرار و از روی وظیفه‌شناسی به جبهه برود و اسیر گردد و دشمن او را مجروح سازد و شکنجه ببیند و در حین شکنجه حتی زبان‌درازی نماید و در نتیجه دچار شکنجه بیشتری گردد و در آن صورت [شرعاً] وضع بسیار بدی خواهد داشت، زیرا گناه او گناه مرگ‌ارزان محسوب می‌شود و مانند کسی که نعشی را به آتش بیاندازد، او نیز وجودش نجس محسوب می‌شود» (روایت امید

اشوهیشتان، ۱۳۷۶: ۵۹). شرکت در خط نبرد در حیطه وظایف هیربد نیست و با حضور در جنگ از وظایف اصلی خویش کوتاهی کرده و با رسیدن آسیب به بدنش، روان او آزار می‌بیند. او دیگر شایستگی انجام امور دینی را ندارد، چون خودش آلوده‌است.

«اگر هیربدی وظیفه هیربدی‌اش را شرم‌آورانه ترک نماید و به خدمت نظام درآید و بعد برگردد و توبه کند، چنین رفتاری وظیفه‌شناسی محسوب خواهد شد و گناه آن مرگ‌ارزان‌است (همان: ۶۳). این موضوع در اوستا نیز بیان شده‌است. روحانی که شیوه‌های پاک کردن آلودگان را نداند و با این حال دست به چنین کاری بزند و باعث قدرت گرفتن دروج نسو گردد، باید سر او را ببرند» (اوستا، ۱۳۷۱، وندیداد، فرّ ۹، ۴۷-۴۹).

«هر مجری مراسم تطهیر که تعمداً آن آداب را غیر از آنی که در دین زرتشتی به وحی آمده، انجام دهد، کیفرش مرگ خواهد بود» (روایت امید اشوهیشتان، ۱۳۷۶: ۷۲).

۴-۱۴. اشموگی (بدعتگذاری و زندیقی)

آشموگ: در اوستا «آشه‌مئوگه»، جزء نخست واژه به معنی راستی و درستی و دینداری، جزء دوم از ریشه «مئوگ»: به معنی برهم‌زدن، شکستن و دشمنی کردن است. در پهلوی اشموک در لغت به معنی: برهم‌زن راستی، راستی‌شکن، دشمن‌اشه، گمراه، کافر، از دین برگشته، ملحد، متدین دروغی برهم‌زن راستی. در اوستا جایی به عنوان دیو نیامده است. «(رضی، ۱۳۷۶، ج ۱: ۵۲۵ و جلد ۴: ۱۶۳۵). آشموگی از جمله گناهان پشوتنو است: «گناهایی که اگر مردمان بدان‌ها دست بیالایند، پشوتنو می‌شوند و پشیمانی و دادن تاوان آنان را رهایی نمی‌بخشد. نخست آن کس که کیش و آیینی بیگانه و نادرست را با دانش و آگاهی از گناه این کار، به یکی از اشونان بیاموزد. این گناهی است که او را پشوتنو می‌کند» (اوستا، ۱۳۷۱، وندیداد، فرّ ۱۵: ۲-۱).

گرچه اشموگ در آغاز به کسانی اطلاق می‌شد که بی‌دین بودند -یا به عقاید و شرایع موضوعه موبدان اعتقاد نداشتند-، دستگاه روحانیون حاکم در زمان ساسانیان، این عنوان را به کسانی تعمیم دادند که می‌خواستند تعقیب کنند و در بند کشند (رضی، ۱۳۸۱: ۳۲۴). روحانیونی که اعمال دینی را به ظاهر انجام می‌دهند ولی خود بدان‌ها عمل نمی‌کنند، چنین افرادی اشموگ هستند (اوستا، ۱۳۷۱، وندیداد، فرّ ۱۸، بند ۳-۱۲).

بر اساس اوستا، کیفر اشموگی که به احکام دین آگاهی ندارد و شیوه‌های پاک کردن آلودگان را نمی‌داند، ولی باز آن‌ها را انجام می‌دهد و باعث نیرومندتر شدن دروج نسو می‌گردد، این است: «مزدپرستان باید او را به بند درکشند، نخست دست‌هایش را ببندند، آنگاه جامه‌هایش را از تن بگیرند، پس آنگاه پوستش را از تن برکشند و سرش را از تن ببرند و مردارش را نزد آزمندترین پرندهگان آفریده سپندمینو، نزد پرندهگان مردارخوار، نزد غرابان بیندازند و ...» (اوستا، ۱۳۷۱، وندیداد، فرّ ۹، بند ۴۷-۵۶).

کهن آموزگاران معتقد بودند که هیچ کس خطرناک‌تر و دشمن‌تر از بدعت‌گذاران یا اشموغان نیست (دینکرد ششم، ۱۳۹۲: ۸۹).

ارداویراف کيفر آن جهانی کسانی را که اشموغی کرده‌اند، چنین بیان کرده است: «۱- و دیدم بسیار مردم که سر و ریششان تراشیده، گونه زرد و همه تن پوشیده و خرفستران روی آنان راه می‌رفتند. ۲- و پرسیدم: این‌ها که و کدام هستند؟ ۳- سروش اهل و آذر ایزد گفتند: این‌ها روان آن مردمانی هستند که در گیتی اشموغ و فریفتار بودند و مردمان را نابود می‌کردند و آنها را از قانون نیکی به قانون بدی می‌آوردند و بسیار کیش و باور نادرست در جهان رواج داد. . . (ارداویراف‌نامه، ۱۳۸۲: فصل ۴۷ و ۳۶ و نگ: دینکرد سوم، ۱۳۸۱: دفتر نخست: ۴۱).

۴-۱۵. نافرمانی از دستوران

بدون مرجع دینی (دستور) بودن، در فهرست برخی متون دینی همچون روایت پهلوی (۱۳۶۷: فصل ۴۱) و دینکرد (دفتر پنجم، ۱۳۹۶، فصل ۹) جزو گناهان مرگ‌ارزان آورده شده است؛ اما در سایر منابع این عمل هرچند بسیار نهی شده، اما درخصوص مرگ‌ارزان بودن آن صراحتاً سخنی گفته نشده است. روایت امید اشوهیشتان درباره اهمیت و احترام دین سالاران (مراجع دینی) می‌گوید: «... اگر کسی به مراجع دینی احترام نگذارد .. پرهیزگاری و تقوای چنین شخصی جبران این گناهش را نمی‌کند. به عبارت دیگر، کارهای ثواب او قصوراتش را خنثی نخواهد کرد و قدر مسلم گریزی از این نخواهد داشت، یعنی از آتش جهنم رهایی ندارد» (روایت امید اشوهیشتان، ۱۳۷۶: ۱۷).

«یکی اینکه آن کس خود دین آگاه‌تر است کسی را که از خود وی دین آگاه‌تر باشد، به دستوری (به عنوان موبد راهنما، راهنمای دینی) داشته باشد، تا چینیو پل را برای گذر روان نیاشوبد. چونان گوید در سکاتوم نسک که نه کس، از آن کسانی که مرد اسروشدار است، یعنی آن کس که دستور برای راهنمایی دینی ندارد، به آن جای که برترین هستی است، رسد» (شایست ناشایست، ۱۳۶۹: فصل ۱۲، ۲).

درباره ضرورت داشتن دستور و راهبر روحانی در صد در نثر می‌آید: «۱- اینکه دانایان و پیشنگان گفته‌اند که چون مردم پانزده ساله شود، می‌باید که از فرشتگان یکی را پناه خود گیرد و از دانایان یکی را از دانای خود گیرد و از دستوران و موبدان یکی را به دستور خود گیرد...» (صد در نثر ۱۹۰۹، در ۲۶ و نگ: همان: در ۲۷ و صد در بندهش، ۱۹۰۹، در ۶).

نتایج

شگفتا با همه دگرگونی‌های تاریخی در بازه طولانی منابع استفاده شده (اوستا، متون پهلوی، صد در نثر و...) یعنی حدود ۲۵۰۰ سال، در احکام اعدام دگرگونی و تخفیف به وجود نیامده و همخوانی شگفتی برجای مانده است.

۱. پیامد ارتکاب جرایم هم مجازات این جهانی و هم سزای آن جهانی دارد.
۲. با هنجارها و شرایط کنونی دوران مدرنیته نمی‌توان و نباید درباره آیین‌ها و باورهای ادیان دوران باستان داوری کرد، بلکه با رویکرد کارکردگرایانه (Functionalist) در این خصوص، می‌توان گفت شبکه استوار خویشاوندی در زندگانی قبیله‌ای، شبانی، کوچ‌نشینی و روستایی کشاورزی برای تداوم بقا ضرورت حیاتی داشته است، البته وابستگی به خانواده گسترده در منازعات و تنازع بقا، بیش از خانواده هسته‌ای کارایی داشته است. افزون بر آن، خانواده پدرتباری و مردسالاری نیز در اوضاع معیشتی ایرانیان قدیم زرتشتی لازم بوده است. ازینرو فرزندآوری و فرزندگیری در دین و سنت زرتشتی در سنجش با دیگر جوامع و سنت‌ها ارجح‌الاتری یافته است. با توجه به این واقعیات جامعه شناختی، سختگیری در اجرای احکام جرایم مربوط به حفظ و تداوم خانواده تاحدودی درک‌کردنی است. این جرایم شامل: برهم زدن خویشاپیوندی، نیرنگ در ازدواج، تن‌دادن زنان به همسری، پایبند نبودن به حقوق شوهران، پدران، مادران و فرزندان، قیومیت شکنی، روسپیگری، سقط جنین، دشتان‌مرزی و لواط می‌شود.
۳. پس از حفظ نظام خویشاوندی، انگیزه بنیادین و نگهدارنده تصویب شدیدترین کیفر برای بزه‌هایی است که مستقیماً یا غیرمستقیم به نظام اجتماعی و سیاسی تثبیت شده زیان می‌رسانده است. این جرایم: دزدی، راهزنی، کشتن اشونان، گریز از نبرد با بیگانگان، جادوگری، ارتداد، بت‌پرستی، گناهان روحانیون (دینیاران)، بدعت‌گذاری و زندیقی و نافرمانی از دستوران، را دربر می‌گیرد. در راستای همین هدف، به گونه‌ای آموزه انحصارگرایی، برگزیده‌گرایی و نابرابری در احکام مزدپرستان به نفع مزدپرستان، پدران، شوهران و مراجع دینی آشکار است.

منابع

- ارداویراف‌نامه (۱۳۸۲). فیلیپ ژینو. ترجمه ژاله آموزگار تهران: معین.
- اکبری، فاطمه (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی گناهان کبیره در قرآن، کتاب مقدس، متون مزدایی، پایان نامه کارشناسی ارشد در دانشگاه کاشان، به راهنمایی دکتر حسین حیدری.
- اوستا (۱۳۷۱). گزارش و پژوهش جلیل دوستخواه. تهران: مروارید.
- اوشیدری، جهانگیر (۱۳۷۱). دانشنامه مزدیسنا. تهران: مرکز.
- اون والا، رستم (۱۹۲۲). روایات داراب هرمزدیار. بمبئی.
- آموزگار، ژاله؛ احمد تفضلی (۱۳۷۵). اسطوره زندگی زرتشت. تهران: چشمه- بابل: آویشن.
- تفضلی، احمد (۱۳۷۸). تاریخ ادبیات ایران پیش از اسلام. چاپ سوم. تهران: سخن
- حلالی، سیمین (۱۳۹۲). فرهنگ پارسی، به کار گرفته میرجلال الدین کزازی. تهران: معین.
- خلف تبریزی، محمد حسین بن خلف (۱۳۶۱). برهان قاطع. به کوشش محمد معین. تهران: امیر کبیر.
- حیدری، حسین و محدثه قاسم پور (زمستان ۱۳۹۱). «خویشاپیوندی در شاهنامه، اوستا و متون پهلوی». زن در فرهنگ و هنر. دانشگاه تهران، ش ۴ ص ۱۰۷-۱۲۴.
- حیدری، حسین. جنت خاکسار آرائی (بهار و تابستان ۱۳۹۴). «بررسی کیفرشناختی مقررات حمورابی، عبرانی و وندیداد». پژوهشنامه حقوق کیفری. دوره ۶. شماره ۱. ص ۸۵-۱۰۹.
- دالوند، حمیدرضا (۱۳۹۹). «صددتر»، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، جلد ۶. تهران: مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی در: <https://cgie.org.ir/fa/article/247381>
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۵). لغت نامه، فرهنگ متوسط دهخدا. زیر نظر جعفر شهیدی. ج ۲. به کوشش غلامرضا ستوده و همکاران. تهران: موسسه لغت نامه دهخدا.
- دینکرد، کتاب پنجم دینکرد (۱۳۹۶). متن پهلوی، آوانویسی. ترجمه، تعلیقات و واژه‌نامه از ژاله آموزگار و احمد تفضلی، تهران: معین.
- دین کرد، کتاب سوم دینکرد (۱۳۸۱). به اهتمام فریدون فضیلت. تهران: فرهنگ دهخدا.
- دینکرد. کتاب ششم (۱۳۹۲). ترجمه فرشته آهنگری. تهران: صبا.
- رضی، هاشم (۱۳۷۶). وندیداد: ترجمه، واژه‌نامه‌ها، یادداشت‌ها (چهار جلد). تهران: فکر روز.

_____ (۱۳۸۱). دانشنامه ایران باستان. تهران: سخن.

روایت امید اشوهیشتان (۱۳۷۶). آوانویسی و ترجمه از متن پهلوی، دکتر نزهت صفای اصفهانی. تهران: نشر مرکز.

روایت آذرفرنبغ فرخزادان (۱۳۸۴). مصحح و مترجم: حسن رضایی باغ بیدی. تهران: مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی.

روایت پهلوی (۱۳۶۷). ترجمه مهشید میرفخرایی. تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

شایست ناشایست (۱۳۶۹). ترجمه کتابیون مزدایور. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

شکوهی، یلدا. ژاله آموزگار (۱۳۹۸). معرفی سه نسخه خطی روایات داراب هرمزدیار و بررسی خویشاوندی آنها. زبانها و گویشهای ایرانی (ویژه نامه نامه فرهنگستان) شهریور ۱۳۹۸، شماره ۱۱، ص ۶۵-۸۶.

شکوهی، یلدا. ژاله آموزگار (تیرماه ۱۴۰۰) بررسی ویژگی های زبانی متن روایات داراب هرمزدیار. زبان ها و گویش های ایرانی. دوره ۲۰، شماره ۲، شماره پیاپی ۷۸، ص ۹۱-۱۱۲.

شهزادی، موبد رستم (۱۳۶۵). قوانین مدنی زرتشتیان در عهد ساسانی. تهران: فروهر.

صد در تثر و صد در بندهش (۱۹۰۹). به کوشش ارواد بامنجی ناسروانجی. بمبئی.

Saddar nasr & saddar Bondahesh (1909).edited by Bamanji Nasarvanji Dhabhar, the trustees of The Parsee Punchayet Funds AndProperties.

عقیقی، رحیم (۱۳۷۴). اساطیر و فرهنگ ایرانی در نوشته های پهلوی. تهران: توس.

مزدایور، کتابیون (۱۳۸۲). زرتشتیان. تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی.

مینوی خرد (۱۳۵۴). ترجمه احمد تفضلی. تهران: بنیاد فرهنگ ایران.

ناس، جان یایر (۱۳۸۱). تاریخ جامع ادیان. ترجمه علی اصغر حکمت. تهران: علمی و فرهنگی.

هینلز، جان آر (۱۳۸۶). فرهنگ ادیان جهان. سرویراستار ع. پاشایی. قم: مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب.

References

Afifi, Rahim (1995). *Iranian Mythology and Culture in Pahlavi Writings*. Tehran: Toos. (in Persian)

Akbari, Fatemeh (1399). *Comparative study of major sins in the Quran, the Holy Bible, and Zoroasterian texts*, Master's thesis at University of Kashan, supervised by Dr. Hossein Heidari. (in Persian)

Āmoozgār, Zhāleh; Ahmad Tafazzoli (1996). *The Myth of Zoroaster's Life*. Tehran: Cheshme-Babol: Avishan. (in Persian)

Ardāvirāf-nāme (1382). Philippe Gino. Translated by Zhāleh Āmoozgār ,Tehrān: Moein. (in Persian)

Avesta (1371). Report and research by Jalil Dostkhāh. Tehran: Morvārid. (in Persian)

Britannica in: <https://www.britannica.com/dictionary/extended-family>

Dālvand, Hamidreza (2019). "*Saddar Nasr*", *Encyclopaediā Islāmīcā*, Volume 6. Tehran: the Center for the Great Islamic Encyclopedia at: <https://cgie.org.ir/fa/article/247381>. (in Persian)

Dehkhoda, Ali Akbar (2006). *Lexicon*, Dehkhodā Intermediate Lexicon. Under the supervision of Jafar Shahidi. Vol. 2. By Gholamreza Sotoudeh and colleagues. Tehran: Dehkhoda Lexicon Institute. (in Persian)

Dinkard, Book Five of Dinkard (2017). Pahlavi text, transcription. Translation, annotations and glossary by Zhāleh Āmoozgār and Ahmad Tafazzoli, Tehran: Moein. (in Persian)

Dinkard, Book Three of Dinkard (2002). By Fereydoun Fazilat. Tehran: Dehkhodā Farhang. (in Persian)

Dinkard. Book Six (1392). Translated by Fereshteh Āhangari. Tehran: Sabā. (in Persian)

Halāli, Simin (1993). *Persian Dictionary*, as used by Mīr Jalāl al-Din Kazāzi. Tehran: Moein. (in Persian)

Heidari, Hossein and Muhaddeseh Ghasempour (Winter 2012). "*Khvishāpeyvandi in Shāhnāme, Avesta and Pahlavi Texts*". Women in Culture and Art. University of Tehran, Vol. 4, pp. 107-124. (in Persian)

Heidari, Hossein. Jannat Khāksār Ārāni (Spring and Summer 2015). "*A study of penal codes of Hammurābi, Hebrew, and Vendidad Regulations*". Criminal Law Research Journal. Volume 6. Number 1. pp. 85-109. (in Persian)

Hinles, John R. (2007). *Encyclopedia of World Religions*. Editor-in-Chief A. Pashaei. Qom: Center for Studies and Research on Religions and Sects. (in Persian)

Khalaf Tabrizi, Mohammad Hossein ibn Khalaf (1982). *Borhān Qāte*'. With the efforts of Mohammad Moein. Tehran: Amir Kabir. (in Persian)

Mackenzie(1971). D. N. *A Concise Pahlavi Dictionary*, Oxford University Press.

Mazdapour, Katayoun (2003). *Zoroastrians*. Tehran: Cultural Research Office. (in Persian)

Minou Kherad (1975). Translated by Ahmad Tafazzoli. Tehran: Iranian Culture Foundation. (in Persian)

Nas, Jan Bayer (2002). *Comprehensive History of Religions*. Translated by Ali Asghar Hekmat. Tehran: Scientific and Cultural. (in Persian)

Onvālā, Rostam (1922). *Narrations of Darab Hormozdiar*. Bombai. (in Persian)

Oshidri, Jahāngir (1371). *Encyclopedia of Mazdaisna*. Tehran: Markaz. (in Persian)

Rāzi, Hāshem (1376). *Vandidad*: Translation, Dictionaries, Notes (4 volumes). Tehran: Fekr Rooz. (in Persian)

Razi, Hashem (1381). *Encyclopedia of Ancient Iran*. Tehran: Sokhan. (in Persian)

Revayat-e Āzar Farnabagh Farrokhzādān (1384). Corrected and translated by Hassan Rezāei Bāgh-e-Bidi. Tehran: Center for the Great Islāmic Encyclopedia. (in Persian)

Revayat-e Omid Ashavahishtan (1376). Transcription and translation from the Pahlavi text, Dr. Nozhat Safa Isfahani. Tehran: Markaz Publishing House. (in Persian)

Revayat-e Pahlavi (1367). Translated by Mahshid Mirfakhrāei. Tehran: Institute for Cultural Studies and Research. (in Persian)

Saddar nasr & saddar Bondahesh (1909). edited by Bamanji Nasarvanji Dhabhar, the trustees of The Parsee Punchayet Funds And Properties. (in Persian)

Shahzadi, Mobad Rostam (1986). *Zoroastrian Civil Laws in the Sassanid Era*. Tehran: Foruhar. (in Persian)

Shayest Nāshāyest (1369). Translated by Katayoun Mazdāpour. Tehran: Institute for Cultural Studies and Research. (in Persian)

Shokohi, Yaldā. zhāleh Amoozgār (2019). *Introducing three manuscripts of Dārāb Hormozdiār's narrations and examining their kinship*. Iranian Languages and Dialects (Special Letter of the Academy) September 2019, No. 11, pp. 65-86. (in Persian)

Shokohi, Yālda. zhāleh Āmoozgār (July 1400) *Examining the linguistic features of the text of Dārāb Hormozdiār's narrations*. Iranian Languages and Dialects. Volume 20, No. 2, Serial No. 78, pp. 91-112. (in Persian)

Tafazzoli, Ahmad (1999). *History of Pre-Islamic Iranian Literature*. Third edition. Tehran: Sokhan. (in Persian).